

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Bílé Biele Karpaty

1/2013

30 Kč / 1€

Z obsahu:

- * Smedoma oživuje Strání * Prežije kosienka karbincolistá na Žalostinej?
- * Bělokarpatské louky světovým unikátem * Pohledy na rozhledny

1

2

3

4

- 1 Z Horňáckého kosení, Malá Vrbka (Foto František Gajovský)
- 2 Čertoryje (Foto Jan W. Jongepier)
- 3 Kosatec různobarvý, Vojšické louky (Foto Jan W. Jongepier)
- 4 Modrásek hnědoskvrnný (Foto Marián Filípek)
- 5 Z Horňáckého kosení, Malá Vrbka (Foto František Gajovský)

5

Obsah

ÚVODNÍK

O kráse a užitku 1

ROZHOVOR

Historické krajiny sú našim rodinným striebrom 2-3

AKCE V BÍLÝCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH

Letní tábory 4

Proč Jaro jezdí na Slovensko 4

Loutkové divadlo na Horňácku 5

O Karpatstské úmluvě ve valašském Brumově 6

Zdařilá houbařská akce v Nivnici 7

Jaro v Hostětíně 7

UČÍME SE OD MALA

LIFE blížte dětem 8

Zelená planeta 9

NAŠE OBCE

Návojná 10

NAŠE MIKROREGIÓNY

Mikroregión Bošáčka 11

Smedoma oživuje Strání 12

PORTRÉT

Jožka Kubík 13

ZPRÁVY ZE SPRÁVY / SPRÁVY ZO SPRÁVY

Dobrovoľný strážca prírody 14

Přírodní rezervace Hladké 14

Evropsky chráněné druhy - Prežije kosienka kar-

bincolistá na Žalostinej? 15

MY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Slavičín má nejmodernější kompostárnu v ČR 16

Stožáry nebudou hyzdit Bílé Karpaty 17

TAJEMSTVÍ PŘÍRODY / TAJOMSTVÁ PŘÍRODY

Bělokarpatstské louky světovým unikátem 18-19

Problémy nočních lovcov 20-21

TURISTA DOPORUČUJE

Pohledy na rozhledny 22-23

POLE NEORANÉ

Začalo to ekostatkem 24-25

Udržitelné hospodaření 26

Neobvyklé památné stromy 27

Přírodní zahrady 27

O vzniku Muzea lidových pálenic 28

RECENZE

Sedm tváří ovocnářství; Žitkovské bohyně 29

POHÁDKA

Kolik noh je nejlepší mít 30

PRO CHYTRÉ DĚTI

Etnobotanický výzkum léčivých a volně rostoucích 30-31

jedlých rostlin 32

O kráse a užitku

Když jsem předloni psal do tohoto časopisu text k 30. výročí vzniku Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, netušil jsem, že nepotrvá dlouho a začnu se do mých milovaných hor vracet v nové roli a mnohem častěji.

Evropský projekt z programu LIFE+ na motýlích křídlech přinesl do Bílých Karpat na šest let poměrně zajímavé množství finančních prostředků na péči o přírodu. Díky němu jsem se dostal mnohem víc nejen do terénu, ale i mezi zemědělce a začal se na krajinu dívat zase trochu jinými očima. A napadaly mě nejrůznější otázky.

Jaký je smysl snažení ochránců přírody? Máme právo nadřadit nárok motýla na jeho klidné rozmnožování neb naše představy o harmonické krajině jiným zájmům? Nevymýšlíme si už moc? Někdy v nadsázce říkám, že se nám myslivci snaží udělat z krajiny zoologickou zahradu. Ale nechováme se někdy podobně? Je vůbec možné uspokojit zájmy všech přírodovědců a milovníků přírody najednou? Existoval vůbec někdy onen mytický způsob obhospodařování, který umožňoval blahobyt lidí i celé rostlinné a živočišné říše najednou? Uplynulé měsíce mi přinesly zatím jen málo odpovědí.

Ve slabých chvílích jsem si říkal, že nedokážeme vrátit ani aspoň zastavit čas, aby vše zůstalo tak krásné a líbezné, jak jsme si to vysnili. Krajina se mění do slova před očima. Až mě to překvapuje, jak rychle dochází ke změnám. Nemusejí

být ale nutně k horšímu. Vysazují se nové sady, obnovují louky i pastviny. A není to jen kvůli evropským dotacím, i když svou roli určitě sehrávají. Jsem samozřejmě rád, že můžeme k dotacím zemědělským přidat my ochránáři i prostředky z programu LIFE+ a po delší době zase čistit louky od náletu křovin a vracet jim původní barevnou tvář.

Spíš se mi zdá, jako by za ekonomické krize ožival prastarý duch užitku, který byl za éry socialismu téměř vyhuben. Jeho skrovné pozůstatky přežívaly v původní čisté formě donedávna snad jen na nejzazším bělokarpatském severu, v okolí Nedašova. To když jsme velebili krásu místní zachovalé krajiny a místní jen suše podotkli, že by bylo nejlepší ji pěkně zalesnit smrčky v řadách, aby byl z těch pozemků aspoň nějaký užitek.... Přitom dříve byla praktická stránka věci hlavním imperativem jednání. Obyvatelé vesnic v údolích přece nevybojovali na lese a neobhospodařovali po staletí tak rozsáhlé travnaté plochy kvůli vzácným rostlinám či motýlům nebo jejich estetické kráse. Vynakládali tolik úsilí proto, aby přes zimu uživil dobytek. Záviselo na tom totiž i jejich přežití. Za pár desítek let jako bychom na tohle úplně zapomněli. Stejně jako jsme v moderní době přestali věřit, že co je užitečné, může být zároveň i krásné. A neplatí to jen o řemeslných výrobcích, ale i o hospodaření, které utváří krajinu.

Mohou však všichni, kdo v krajině hospodaří, nalézt společnou řeč? Ze-

mědělci, lesníci, ochránáři, myslivci... Je pravda, že to není jednoduché, protože se každý díváme na krajinu trochu jinými očima. Kde vidí zemědělec zkažené seno, ochránář se raduje, jak se hezky vysemenily orchideje a hořce. Kde vidí ochránář nálet, který je třeba vykácat, aby se luční enklávy propojily, oko i srdce myslivcovo vidí ten nejlepší úkryt pro nebohou zvěř, vyháněnou z travnatých plání stády ovcí. Dost příkladů, dál už radši pokračovat nebudu. Ale jsem optimista. Myslím si, že je pořád lepší, když je v krajině víc zájmů a snažíme se je všichni i za cenu občasných konfliktů uplatnit. V dynamickém procesu je vždy šance na vyřešení problémů větší. Horší by byl mrtvolný klid, kdy je každému všechno jedno a péče o krajinu končí u plotu jeho domu.

Jak je pestrá naše krajina a přitom v ní všichni máme místo, tak je v ní místo i pro naše představy o kráse a užitku. Krajina totiž není jen průsečíkem našich zájmů – pokud o něco usilujeme opravdově, stává se průsečíkem našich životů.

**Libor Ambrozek
Kyjov**

*RNDr. Libor Ambrozek (*1966) je manažerem projektu Motýli ČR – SK v rámci evropského programu LIFE+. Od roku 1996 do 2006 byl členem Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR za KDU-ČSL. V době 2002–2006 zastával post ministra životního prostředí.*

LIFE blíž dětem

Se začátkem roku 2013 se rozběhla i tvorba nového, rozsáhlého výukového programu *Tajemství louky pro školy*, který má sloužit vzdělávacím účelům projektu LIFE+ se zkráceným názvem *Lepší život pro motýly*. Na programu pracuje celý tým lidí ze Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou.

Pokud jste právě vy učitelem nebo rodičem, malou upoutávkou bychom vás rádi trochu nalákali.

Tajemství louky

Všechny barvy duhy, louky, poznat kytky, motýly i brouky. Vůně, co srdce mámi, ať jsou z nás staří známí.

Osahat a ovonět

Louka je fascinující živý ekosystém, který jsme se rozhodli se všemi jeho tajemstvími přiblížit dětem a to přímo v krásném prostředí pod Velkou Javořinou na Nové Lhotě.

Pro žáky třetích až devátých tříd je připraven nabitý dvoudenní zážitkový program, pro malošky je výuka samozřejmě také, jen je trochu upravena a zkrácena. Žáci mají během těchto dvou výukových dnů možnost ochutnat, zahrát si, osahat a třeba i ovonět velkou spoustu informací.

Žáci se mohou těšit na setkání se s ovci a kozami, u kterých se seznámí s historií vzniku a obhospodařování luk Bílých Karpat, některé způsoby hospodaření si i vyzkouší. Hospodářská zvířata určitě nebudou jediní živí tvorové, se kterými se potkají. Pomocí entomologických sítí a sběrných pastí budou poznávat i další zvířata. Pozadu nezůstaneme ani s rostlinami, které žáci neuvídí jen v atlasu, ale budou je společně s lektorem poznávat naživo pomocí her a výtvarných aktivit přímo na louce.

Babočka kopřivová (Kresby Kateřina Konečná)

Příprava výukového programu (Foto archiv VIS Bílé Karpaty)

Materiály

Nedílnou součástí vzdělávacího programu je velké množství pracovních listů, které slouží pro opakování a shrnutí získaných znalostí a jsou zájemcům z řad učitelů po absolvování naší výuky plně k dispozici. Třešničkou na dortu jsou pak desky s autorskými kresbami toho nejčinnějšího z hmyzí a rostlinné říše, co lze v Bílých Karpatech nalézt.

Věříme, že výukový program v žácích rozvine nejen vztah k bělokarpatským loukám a jejich obyvatelům, ale i k přírodě jako celku, a vzbudí v nich přirozenou potřebu ji chránit.

Rezervace

Výuka byla zahájena v dubnu a program si můžete rezervovat na stránkách www.bilekarpaty.cz/vis/ nebo na telefonu 518 322 545. Rezervovat

lze samostatný výukový program nebo dohromady s našimi dalšími programy, které na Tajemství louky navazují a můžou žáky provázet Bílými Karpaty v průběhu celého roku.

Program je případně možné realizovat i přímo ve vaší škole nebo na jiném místě.

Kateřina Konečná Veselí nad Moravou

Mgr. Kateřina Konečná (*1986) je absolventka Univerzity Palackého v Olomouci, je bioložka se specializací na ekologii a hydrobiologii. Od ledna 2013 se pro VIS Bílé Karpaty podílela na metodice a výtvarném zpracování pomůcek výukového programu *Tajemství louky*.

Vstavač osmahatý

Tořič čmelákovitý

Zelená planeta

UČÍME SE OD MALA

Mé oblíbené místo

Mé oblíbené místo leží našťastí poblíž našeho domu v Popovicích. Je tam ticho a klid na přemýšlení. Otázky i odpovědi létají vzduchem a myšlenky i nápady se rodí jako houby po dešti. Protéká tu studánka, která mě občas svým šploucháním ruší při přemýšlení, ale je to zvuk, který do přírody patří, proto ho za chvíli přestane člověk vnímat. S listy stromů si pohrává vánek a ptáci zpívají své každodenní trylky.

Cesta tam je dlouhá jako celý rok, to nutkáni, že za dalším stromem se vynoří naše známá mýtinka, mě dohání k šílenství! Cesta zpátky se klikatí a za další zatačkou už jsem doma. Vždy to rychle oběhne a už si představuji, jak tam půjdu znovu!

Chodím sem ráda, ale bohužel ne tak často, jak bych si přála. Kdybych mohla, nejspíš bych tu trávila celé dny, a přece by mě neomrzela zeleň zdejších stromů a jemnost protékajícího potůčku, který se mezi kameny klikatí jako had a postupně pomalu

stéká do tří jezírek. Mé oblíbené místo je jiné než ta ostatní! Půvab tomuto místu dodávají vázky, kroužící nad vodní hladinou každého z jezírek. Drobné žluté kvitky jsou velmi nenápadné v trávě vysoké nejmiň do pasu a zdůrazňují něžnost přírody. Zchátralá stříška studánky podtrhuje divokost a nespoutanost přírodních žvlů. Koruny stromů vytvářejí zelená nebesa prozářena paprsky slunce. Světlo se láme o vodní plochu a vzniká čarokrásná hra barev na kmelech stromů.

Po dlouhé době jsem se tam vydala znovu a pozoruji tento zázrak přírody... Sedím na dřevěné lavičce porostlé trávou tak, že budí dojem, jako by zde stála tisíce let.

Miluji toto místo a chci si ho navždy zachovat takové, jaké je. Zároveň mi však připadá, že jen ten největší sobec by se o toto místo nechtěl podělit s ostatními. Asi jsem sobec, protože místo, kde se tohle vše nachází, zůstane nadále čtenářům utaje-

no... Nemějte mi to za zlé, ale trhá mi srdce, když si představím své nejoblíbenější místo plné odpadků a cigaretových nedopalků.

Snad jednou každý SVĚ místo v přírodě najde a pozná ten pocit. Pocit strachu, že ztratíte kus sebe...

Eliška Martincová
ZŠ Kunovice, 7. třída

Mé oblíbené místo

Najít v dnešní době místo, které by mohlo být jen pro jednoho člověka, je téměř nemožné. Všude procházejí lidé, případně projíždějí auta. Dokonce i v lese se za každým stromem objeví houbař nebo zaparkovaný vrak. Nezakopnout o plechovky a kusy šrotu se najednou promění v umění. Místa, kde se nic takového nenachází, jsou ojedinelá. A ta bývají většinou ohrazená ožkami, ploty a cedulemi o zákazu vstupu. S takovými opatřeními souhlasím, ale při procházce v přírodě se člověk najednou nemá kde zastavit, odpočinout si a nadechnout se čerstvého vzduchu.

Naštěstí já své místo, kde nic nehluší, netroubí, nepíská, nejedí ani nemluví, našla. Náhodou a naprosto nečekaně. Překvapivě za nevzhledným houštím u staříčké asfaltové silnice. Představte si dlouhou rozbitou cestu, lemovanou zarostlými keři a stromky, s koncem, který je tak daleko, že se zdá, jako by mizel v temnotě pekelné. Snad vyvolává trochu depresivní pocity, protože okolí opravdu nevypadá pěkně. Stačí však sebrat odvalu, projít pár kroků houštím a objeví se něco jako můj pozemský ráj.

Chladivá hladina mikovského rybníka, občas pokrytá mlhou, celé místo promění v tajemném území pohádek a někdy i hororů. Miluji urostlý strom s větve, které se sklánějí k zemi jako něžné objímající ruce. „Můj“ strom se skoro až chlubí vystupují-

cími kořeny jen se posadit. Často právě na nich odpočívám a naslouchám hlasům. Hlasům přírody. Opatrnému našlapování zvíře v lese. Nařikání ptáků v okolí. Komic-kým zbluňknutím drobných žabek a ryb.

Jsem si jistá, že každého by uchvátil pohled na blízký les. Je rozmanitý, k večeru vypadá trochu smutně a opuštěně, zalitý sluncem naopak radostně vypráví šumem listů a tichým vrzáním bodlinek jehličí tajemné příběhy plné dobrodružství.

Nedá se ani říct, kdy je celý pohled na rybník a jeho okolí nejkrásnější. Na podzim se vše zbarví a celá scenerie trochu připomíná rozesmátou tvář klauna. Stromy, stejně jako šašci, každý rok předvádějí své mistrovské představení. Svou krásou zvou diváky do šapitá a překvapený výdech kolemjdoucího je jim tou nejlepší odměnou. Opadávající listy se hnou pomalíčkou po hladině rybníka jako osamělé loďky a pozdní unavené slunce celý obraz hladí zlatavými paprsky. Není to čas loučení před zimou, jak by se mohlo zdát. Spíš doba radostného očekávání jara, které opět přijde.

V zimě se místo za houštím stane ohromujícím. Dříve rušné prostředí se změní v oázu ticha, které člověk může ochutnat skoro až na jazyku. Jeho příchut se dá srovnat s táhnoucím se karamellem, jenž se jemně rozplývá na patře.

Skoro se zdá, že celému prostoru na-

jednou vládne královna Zima a les se stává jejím ledovým hradem. Zasněžené špičky stromů jsou jako tisíce věžiček a plocha rybníka vytváří rozličnou mozaiku seskládanou z drobných šperků – krystalů zamrzlé vody.

Na jaře se vše zelená, rozpíná a zachvívá v jemném vánku. Na jindy spicím rybníku se tvoří drobné vlnky připomínající baletky oblečené do vánkem našlehané pěny. Tančí podle nálady a jejich kroky se něžně línou od hladiny k nebi a zase zpátky. Skoro s lítostí jejich povrch rozráží hnědá útlá těla kačen, které svým křikem naplňují celé prostranství. Snad se dohadují, nebo vítají, kdo ví.

V létě se pak celá plocha mění téměř v turistickou atrakci, protože na nedalekém sportovním hřišti se jezdí závody na kolech a při tom se okolo rybníka a lesa pohybuje vždycky spousta lidí. Klid mizí.

Obvykle však k večeru vše utichne, a ať je období jakékoli, na obloze nerušeně zazáří hvězdy. Svou krásou oslňují noční nebe, protože je neruší žlutá záře pouličních lamp. Nesou příslib dalšího období a s tím i mou nadějí, že mé oblíbené místo zůstane stále tak kouzelné a jedinečné jako nyní.

Lucie Hůtová
ZŠ Kunovice, třída 9.B

Smedoma

oživuje Strání

Občanské sdružení Smedoma vzniklo v roce 2011 jako společenství nadšených lidí, kteří mají zájem vyvíjet kulturní život ve Strání a okolí. Celý nápad vzniknul při průběhu malinkého soukromého filmového festivalu.

Parta kamarádů, pořádající tento festival, nazvaný Owema, již desátým rokem, měla jak vidno s takovými aktivitami zkušenosti. Nebyla ovšem vázána žádným oficiálním spolkem. Vše se tak nějak vyvíjelo pozvolna, dokud nevznikla myšlenka zfilmovat lidovou baladu.

S tímto nápadem se spolek taky založil. Byl nazván Smedoma a jak z názvu vyplývá, jde o sdružení, které apeluje na místní kulturu, pohodu a tradice a snaží se je zpřístupňovat originálním způsobem širší skupině lidí a mladší generaci.

V dnešním světě globalizace, kdy vládne kvantita nad kvalitou, nikdo vlastně ani neví, kam patří. Smedoma (www.smedoma.cz) se orientuje na nejbližší okolí, ve kterém lidé žijí a které se jich týká a také dotýká. Logicky spolupracuje se spolky

v obci Strání a snaží se je také náležitě prezentovat a pomáhat jim.

Film

Mezi největší projekty nesoucí hlavičku Smedoma je právě zfilmovaný projekt lidové balady ze Strání Chodivál Matúšek. Podílelo se na něm ca 100 lidí a téměř všichni aktivní členové Smedomy. Jelikož jsou ve sdružení mladí lidé, zajímající se o různé kreativní aktivity jako je natáčení, focení, grafika nebo choreografický lidový tanec, je záprah Smedomy opravdu velký.

Velkým zážitkem byla pro všechny premiéra balady, která se konala na konci září loňského roku ve Strání. Asi 600 lidí za jeden večer zhlédlo kulturní program s baladami a dalo by se říci, že ukápl stejný počet slziček. S programem jsme pak absolvovali turné po moravských sálech, a všude se setkal s uznáním. Třešničkou na dortu byl vyprodaný sál Břetislava Bakaly v Brně. Tam tvůrci balady společně se sborem Netáta, Vlastou Grycovou a CM Aničky Příkrylové zažili opravdu výbornou atmosféru.

Další aktivity

Smedoma se snaží rozvíjet také sportovní aktivity. Na Hokejbalovém turnaji v nezvyklém, ale o to originálnějším prostředí straňanského Zámečku, spojil se amatérský sport a světelně-zvuková show. Finální zápasy nesly vysoké tempo a spousta diváků si jich pochvalovala.

Velkým pilířem Smedomy je její filmová odnož Smedoma film. Na profesionální techniku natáčí členové sdružení různé originální reportáže z akcí, videopozvánky a záznamy vystoupení. Tato videa jsou ke zhlédnutí na www.youtube.com/user/TV-Strani/ a mají velice dobrou sledovanost.

Chodivál Matúšek

Chodivál Matúšek za jednu Majdlenku, on si ju vyvolil za věrnú manželku.

A tak k ní chodival, do půlnoci býval, uprimné slovéčka dicky jí povídal.

A keď uderila půlnoční hodina, staň Majdlenko hore poď a vyprovod' ňa.

Ona ho sprovázá až k pánskému dvoru, běž ty můj Matúšku spánembohem domu.

Ona ho sprovázá až na křížné cesty, tam sa nedála o svojem neštěstí.

Na hlavu jí stúpil, nohy ruky krútil, ty muka jí dělal jak prehrzný tyran.

Ona ho prosila pre Ježiša Krista, len ty ňa Matúšku nezabi dočista.

A keď domu prišiel, za stoliček sedel, za stoliček sedel, jako stěna zbledel.

Mamičko tatičku už sem to urobil, už sem Mynárových Majdalenku zabil.

Dobre tys, synu náš, dobes to udělal, žes tys mynárovu Majdalenku skoval.

Včil si možeš vybrať podľa svéj lúbosti, kerá má peníze, zlata, stříbra dosti.

Darmo ni, rodiče, darmo ni pravíte, vy o méj lúbosti stejné nic nevíte.

Majdalenka leží pod zeleným hlohem, leda jí vykúká bílá fěrtúška ven.

A Majdlenku nesú štyré páni z trňá, a Matúška vedú kati do vézeňá.

Už matúška súdí u súdu porota, už bude zbavený svojého života.

A Majdlenku nesú mládenci pod věnci, a Matúška vedú kati k šibenici.

Co sem jí udělál, to ni udeľajte, hlavu na špic dajte, kolem ňa lámajte.

Co si on poručil, to mu urobil, hlavu na špic dali, kolem ho lámali.

Z teho si, rodiče, z teho príklad berte, stavu manželskému nikdá nezbraňujte.

Oni mohli obá pěkně v lásce žít, a včil oni mosá v černej zemi hñiti.

Videa se snažíme dělat vtipně, takže jsou nejen informativní, ale plní i roli relaxační.

Naše sdružení je tu i proto, aby motivovalo a k sobě přivádělo mladé lidi, kteří se chtějí smysluplně angažovat ve svém okolí. V dnešní době vymazávání mozků komerčně mediálním prostorem můžeme být jakousi alternativou pro mladé lidi. Chce to mít kolem sebe právě lidi s podobnými nápady, přesvědčením a koničky. Potom nemusíte nikomu nic dlouho vysvětlovat.

**Antonín Reňák
Strání**

*Ing. Antonín Reňák (*1983) absolvoval v roce 2011 Fakultu strojíního inženýrství Vysokého učení technického v Brně. Je prezidentem Smedoma o.s.*

Jožka Kubík

Hrubá Vrbka je malá obec na Horňácku, ze které pochází celá řada výborných muzikantů a zpěváků lidové hudby. K těm nejznámějším patří bratři Dušan Holý a Luboš Holý, Martin Hrbáč nebo Jiřina Miklošková. Nejvýraznější osobností horňácké lidové muziky je však bezesporu houslista-primáš Jožka Kubík.

Letos je to 105 let, co se Jožka Kubík (9. 4. 1907) v Hrubé Vrbce narodil. Romská rodina Kubíků se na Moravě usídlila již v 19. století, její členové se ale nesnažili příliš odlišovat od dalších obyvatel, a hráli po boku většinového etnika.

Muziky

Jožka Kubík III. byl nadaný muzikant, samouk, který se od dětství poslechem učil od velického prastrýce Joži Kubíka nebo

hrubovrbcecké hudecké muziky Ňorků. Především se ale učil od velických hudců, zejména od Martina Miškeřika, s jehož muzikou hrál od svých osmnácti let.

Od poloviny třicátých let měl již vlastní kapelu. Na Horňácku byly tehdy takové soubory běžně sestaveny jen ze smyčcových nástrojů, ale slovenská a maďarská hudba inspirovala Jožku Kubíka, aby do své muziky jako první na Horňácku prosadil cimbál, na který hrál jeho švagr Jožka Kyr. Dnes je cimbál na Horňácku běžným a samozřejmým nástrojem.

Jožka přežil druhou světovou válku, během které 90 % moravských Romů zemřelo v koncentračních táborech. Po válce pak hrál a vedl svou muziku dále. V ní se vystřídalo mnoho hudebníků, mimo jiné i dnes vyhlášený Martin Hrbáč.

V poválečném období příležitostně působil jako primáš v Brněnském rozhlasovém orchestru lidových nástrojů (BROLN).

Tvůrčí muzikant

Od roku 1974 Kubíka trápily choroby. Prodal některé své nástroje a naposledy zahrál na oslavě svých sedmdesátin. Zemřel 8. února 1978 ve své rodné Hrubé Vrbce a byl pochován na tamním katolickém hřbitově.

Jožka Kubík však neupadl do zapomnění. Díky iniciativě prof. Dušana Holého mu byl, jako prvnímu Romovi u nás, postaven pomník větrného mlýna v Kuželově a před stadionem Bludník ve strážnickém parku. V roce 2007 obec Velké nad Veličkou uspořádala důstojné připomenutí stého výročí narození Majstra.

Jeho jméno je rovněž spojeno s jednou černou planetkou (Jozkakubik, katalogové číslo 17611). Objevíli ji jihočeští

astronomové v roce 1995 na oběžné dráze mezi Marsem a Jupiterem, a byl to herec a režisér Břetislav Rychlík, které pro ni navrhl Kubíkovo jméno.

Ještě za svého života si získal velký respekt a lidé mu říkali ‚Majstre‘. Jak zdůrazňuje etnomuzikolog Dušan Holý, Jožka byl výslovně tvůrčím muzikantem. Zůstal pravověrným Horňákem, ale vnesl do horňácké melodiky romskou zpěvnost i měkký, na

Foto archivu NÚLK

Horňácku do té doby nezvykle kultivovaný tón. Typická jsou množství drobných melodických ozdob, které zřejmě slyšel u slovenských romských muzikantů. Také změnil uvedením cimbálu způsob hry celé muziky.

Jožka byl však i ochotným rádcem uznávaným po celém regionu. Dokázal totiž přesně vysvětlit, co od muzikanta očekává, a také mu to zahrát.

Mudrosloví

Kromě své hry na housle, hudebního talentu i výjimečné osobnosti je Jožka Kubík proslulý svými osobitými výroky, tzv. ‚mudroslovími‘, která kombinují jeho intuitivní myšlení s mírně absurdním humorem. Jeden příklad za všechny: ‚Já si rád vyhraju, ale ešče radči zahraju! Nehraju pro peníze, ale proto, že to mám rád. Hudba nesmí být pretvářená. Teda, to sa pozná, do pretváreně zpívá alebo hraje. To poznáš, to poznáš! Dyž to neide pretváreně, dycky to dobre dopadne. Ale jak to ide pretváreně, sbohem! To je ta pravá hudba, dyž mráz jezdi po chrbtě a vlasy stávají.‘

Více jeho výroků i informací o jeho životě lze najít v publikaci Dušana Holého ‚Mudrosloví primáše Jožky Kubíka‘ (Supraphon, Praha 1984).

Kubíkovy kapely jsou zachyceny na mnoha nahrávkách z období 1941–1974. V roce 1998 se z nich bylo sestaveno album ‚Dalekonosné husle – Muzika Jožky Kubíka a zpěváci z Horňácka‘ (Český rozhlas Brno, Gnosis), o pár let později edice ‚Majstr Jožka Kubík‘ (Aton, edice Královna píseň, 2000). Kromě hudebních a písenných vzpomínek na Jožku Kubíka existují i filmové záznamy a dokumenty. Nejznámější je film ‚Majstr‘ od režiséra Rudolfa Adlera z roku 1974. O čtvrtstoletí mladší je dokument Břetislava Rychlíka ‚Odkaz dalekonosných huslí Jožky Kubíka‘.

Jan W. Jongepier

Socha Jožky Kubíka ve Strážnici (Foto Jan W. Jongepier)

Foto archivu NÚLK

Dobrovoľný strážca prírody

Chránená krajinná oblasť (ChKO) Biele Karpaty má na Slovensku výmeru 44 568 ha. Rozprestiera sa na území dvoch krajov, siedmich okresov, zasahuje do katastra 45 obcí a zároveň sa v nej nachádza 45 maloplošných chránených území.

Poslaním Správy chránenej krajiny oblasti Biele Karpaty je zabezpečovať

odbornú činnosť a výkon štátnej správy v území ChKO a príslušných okresoch. K základným činnostiam patrí zabezpečovanie územnej a druhovej ochrany, ochrana drevín, praktická starostlivosť o rezervácie, tvorba dokumentácie, výchovná, propagačná, edičná činnosť a iné.

Dobrovoľná stráž prírody

V súčasnosti má správa desať zamestnancov. S ohľadom na veľkosť územia a množstvo úloh, ktoré majú plniť, je tento počet veľmi nízky. Preto tu pôsobí i približne tridsiatka dobrovoľných strážcov.

Členov stráže prírody nespája len láska k prírode, ale aj snaha zapojiť sa do jej ochrany na profesionálnejšej úrovni. Podľa zákona je strážca verejným činiteľom, môže napríklad zisťovať totožnosť osoby, ukladať a vyberať pokuty a iné.

Činnosť strážcov v Bielych Karpatoch ale nevyzerá ako scéna z večernej krimi-

nály. Strážcovia sa podieľajú na sčítaní a sledovaní živočíchov. Monitorujú výskyt chránených a invázných rastlín. Na jar sa podieľajú na záchranných prenosoch obojživelníkov cez cestu počas jarnej migrácie. Strážia motýle, o ktoré sa zaujímajú zberatelia. Realizujú kosenie a čistenie bielokarpatských lúk. Chodia do maloplošných chránených území, kde zisťujú ich stav a dohliadajú, aby nedošlo k ich poškodeniu.

Za svoju prácu strážcovia nedostávajú žiadnu hmotnú odmenu, ale dobrý pocit z pričinenia sa o zachovanie jedinečnej prírody v našom regióne.

Dobrovoľným strážcom prírody sa môže stať každý občan, ktorý má viac ako 18 rokov, absolvuje školenie a úspešne zloží skúšky. Koordináciou strážcov obvodné úrady poverujú správy národných parkov a chránených krajinných oblastí. Ak teda máte počas prechádzky bielokarpatskou prírodou pocit, že sa chcete do jej ochrany zapojiť viac, neváhajte a kontaktujte obvodný úrad životného prostredia v Trenčíne alebo Správu ChKO Biele Karpaty v Klúčovom.

Aurel Rusnák

Přírodní rezervace Hladké

Na sklonku roku 2012 vyhlásila Správa CHKO Bílé Karpaty v k. ú. Lopeník novou lesní Přírodní rezervaci Hladké o výměře 38,38 ha.

Jedná se o bučinu ve východní části masivu Velkého Lopeníka při hranici se Slovenskem. Nadmořská výška zájmového území činí 490–820 m. Území patří hydrologicky do povodí řeky Váhu. Vegetace je zařazena do bučin s ostricí chlupatou a zasahují zde i bučiny s kyčelníci devítilistou (*zubačkou devětlístou*).

Ve stromovém patru převládá buk spolu s javorem klenem, vtroušen je především jasan, jilm (*brešť*) horský a třešeň ptačí.

Předmětem ochrany je výskyt přestárých porostů a na ně vázaných zvláště chráněných druhů živočichů, zejména hmyzu vázaného na mrtvé dřevo a hnízdní kolonie holuba doupuňáka (*plůžika*). Vyhlášení této bučiny má za cíl zachovat věkově rozrůzněné porosty a zvýšit jejich podíl a také nastolit podmínky, aby zde mohly fungovat přírodní procesy.

Historie ochrany

Do začátku 90. let minulého století patřilo toto území z důvodu spádovosti do působnosti lesního hospodářství Slovenské republiky. Po rozdělení republiky byl odvoz dřeva možný jen přes území Slovenska. Díky této překážce neprobíhala během 90. let minulého století v dané lokalitě významná hospodářská činnost, což přispělo ke zvýšení její přírodní hodnoty. Dnes v tomto území hospodaří Lesy České republiky.

V roce 2003 se lokalita stala součástí návrhu území, která budou ponechána samovolnému vývoji na základě dohody mezi Lesy ČR, s.p. a Správou chráněných krajinných oblastí ČR. Z plánovaného návrhu nakonec sešlo, neboť území nesplňovalo všechny podmínky této dohody. Proto Správa CHKO Bílé Karpaty začala hledat další možnosti, jak alespoň nejcennější části území vyjmout z běžného lesního hospodářství.

V dubnu 2006 oznámila Správa CHKO Bílé Karpaty záměr na vyhlášení přírodní rezervace v nejméně přístupné části dané lokality. Vyhlásovací proces se však na několik let zablokoval. Důvodem bylo odvolání jednoho spoluvlastníka proti záměru na vyhlášení území a současně probíhalo i soudní řízení ohledně určení vlastnictví dalšího spoluvlastníka.

Po vyřešení soudních sporů a následném zamítnutí odvolání Ministerstvem životního prostředí, Správa CHKO Bílé Karpaty v prosinci 2012 Přírodní rezervaci Hladké vyhlásila.

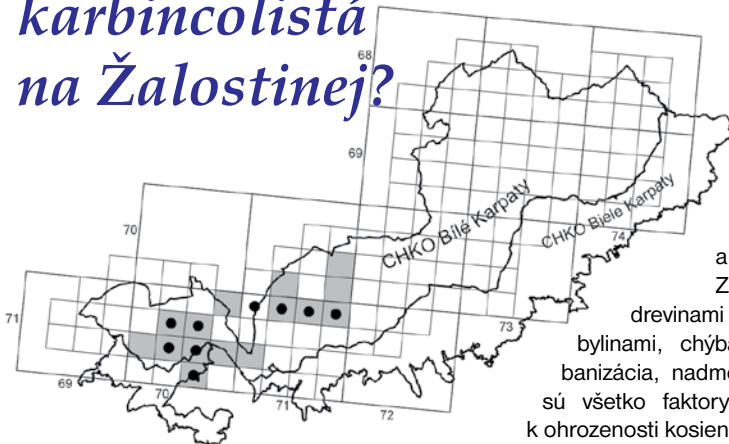
Po šesti letech se tak podařilo zajistit pro tuto cennou lokalitu územní ochranu. Svým vstřícným přístupem LČR, s.p., Lesní správa Luhačovice významně přispěly k zachování tohoto cenného území.

Bohumil Jagoš

Evropsky chránené druhy (5)

Prežije kosienka karbincolistá na Žalostinej?

Kosienka karbincolistá (*Serratula lycopifolia*) je rastlina podobná bodliaku alebo nevädzi (*chrpě*). Na Slovensku bola považovaná za vyhynutý druh. Hoci od polovice 19. storočia do polovice 20. storočia bol nachádzaný v okolí Bratislavy, na Záhorí, v Bielych Karpatoch na Žalostinej a v okolí Nitra, v posledných desaťročiach sa nedarilo potvrdiť jeho výskyt. Až v roku 1999 bola znovu potvrdená nevelká lokalita na vrchu Žalostiná v Bielych Karpatoch neďaleko hraníc s Českou republikou, kde zrejme naväzuje na bohatú populáciu na Vojšických lúkach.

Kosienka karbincolistá má pontiko-panónské rozšírenie, to znamená že hlavná oblasť výskytu sa nachádza na Ukrajine, v južnom Rusku a Rumunsku. Vyskytuje sa aj v Maďarsku, Chorvátsku, Slovinsku, Rakúsku, Poľsku, Českej republike, ojedinelé izolované výskytu sú v horách juhovýchodného Francúzska a v strednom Taliansku.

Rastie iba v pásme nížin a pahorkatín, na trávnych až krovinných stráňach a okrajoch lesov na sprašiach alebo vápnitých pieskovochoch, niekedy sa objaví aj na vlhkejších lokalitách slatinného charakteru. Je to výrazne svetlomilná rastlina. Lesklé zubaté listy sú v trávnych porastoch dobre viditeľné už začiatkom mája, neskôr ich prekryjú iné byliny. Koncom júna rozkvitajú veľké guľovité úbory (môžu mať 2–3 cm v priemere) s červenofialovými rúrkovitými kvetmi. Byle sú priame, netvetené, vždy nesú len jeden úbor kvetov.

Ochrana národná i európska

Na Slovensku patrí medzi kriticky ohrozené druhy a je zákonom chránená. Chránená je i v ČR, kde je napriek počet-

nejšiemu výskytu zaradená tiež medzi kriticky ohrozené druhy.

V európskej sústave Natura 2000 patrí medzi prioritné druhy, nachádzajúce sa v prílohe II smernice 92/43/EHS o biotopoch. Ohrozenie je vyššie v západnej a strednej časti areálu druhu, kde sú jeho populácie menšie a zriedkavejšie.

Zarastanie stanovišť drevinami a expanzívnymi bylinami, chýbajúce kosenie, urbanizácia, nadmerné hnojenie – to sú všetko faktory, ktoré prispievajú k ohrozenosti kosienky.

Pod Žalostinou

Keď v roku 1999 botanička Iveta Škodová z Botanického ústavu SAV znuobjavila lokalitu na Žalostinej, napísala v článku: „Pri kopanici U Chalupov sme našli nevelkú populáciu kosienky karbincolistej, ktorá vytvárala hustý porast na ploche veľkej približne 10 x 15 metrov. Podľa informácie od domácich obyvateľov sa tu táto rastlina vyskytovala v minulosti na viacerých miestach. Porast, kde druh zostal zachovaný, bol zväčša kosený v júli, niektoré roky, keď bolo veľa sena, ho nekosili vôbec. Nepravidelné obhospodarovanie a neskorší termín kosby umožnili kosienke, ktorá kvitne až koncom júna, generatívne rozmnožovanie. Na lokalite sa nachádzal veľký počet fertilych jedincov.“

Toto dnes už, žiaľ, neplatí. Plocha výskytu sa síce za takmer 15 rokov nezmenila, ale kosienka sa na lokalite rozmnožuje iba vegetatívne, podzemnými výbežkami. Populácia má preto podobu hustého zhluku. Kvitnúcich jedincov býva rôzny počet, od 50 do 500, ale v posledných 5 rokoch sa netvorí semená, napriek tomu, že Správa CHKO Biele Karpaty kosi lokalitu každoročne až na konci leta.

Po opustení okolitých poličok sa na úhoroch rozšíril pichliač roľný (*pcháč polný*), ktorý svojimi semenami zamoril aj lúku s kosienkou. Expanzívne sa rozrástá, v čase kvitnutia kosienky takmer nevidno jej úbory v poraste pichliača. Tomuto negatívne trendu sa pokúšame zabrániť obkásaním plochy výskytu kosienky v júni, keď ešte pichliač nekvitne, aby sa znížila produkcia semien pichliača. Následne je celá plocha – populácia kosienky aj okolitá lúka – pokosená v septembri. Jesenné kosenie a odstraňovanie biomasy je dôležité pre celé lúčne spoločenstvo na

lokalite, môže byť však príčinou slabšieho kvitnutia kosienky v nasledujúcom roku.

Napriek pravidelnej starostlivosti o biotop pozorujeme v posledných 4–5 rokoch zhoršovanie vitality populácie kosienky karbincolistej a jej schopnosti rozmnožovať sa pohlavne.

Biele Karpaty

Kosienke karbincolistej sa darí v Českej republike, kde rastie celkom na 9 lokalitách, oveľa lepšie, najmä v Bielych Karpatoch, kde sa vyskytuje v NPR Čertoryje, NPR Porážky, PR Kútky, na Podhradských lúkach pri Suchove a najnovšie i v NPR Zahrady pod Hájem. Niektoré tamjšie populácie sú mimoriadne bohaté.

V Českej republike sa neskorší termín kosenia nedodržiava práve pre vysokú schopnosť tohto druhu rozrastať sa vegetatívne. Napríklad na Vojšických lúkach v ochrannom pásme NPR Čertoryje rastie takmer súvisle na výmere 35 hektárov. Tieto lúky boli v minulosti prihnojované, a tak, aby sa eliminoval pichliač poľný alebo smlz kroviskový (třtina křovištní), niektoré časti sa kosia už v polovici júna alebo dokonca dvakrát. Kosienke však nesvedčí pastva, čo dokladá jej stav v PR Kútky, kde je veľmi ovplyvnená pastvou danielov. Preživa iba v malom oplôtku, kde i kvitne. Naopak na vypásaných plochách ustúpila, preživa tam iba niekoľko nezuživých jedincov.

Aby kosienka karbincolistá prežila na Žalostinej, je treba pokračovať v starostlivosti o lokalitu a hľadať spôsoby, ako zvýšiť počet jedincov. Stále je tu možnosť, že v južnej časti Bielych Karpát tento druh rastie aj inde, ako na Žalostinej. Poobzerajte sa koncom júna po rozkvitnutých lúkach. Ak nájdete rastliny s nápadnými jednotlivými červenofialovými úbormi, pošlite správu o náleze a fotografiu na adresu: Správa CHKO Biele Karpaty, Trenčianska 31, 914 41 Nemšová.

Katarína Rajcová
Ivana Jongepierová

Kosienka karbincolistá, Čertoryje (Foto Jan V. Jongepier)

Bělokarpatské louky

světovým unikátem

Čertoryje-Vojšice (Foto Jan W. Jongepier)

Loni se v celostátním tisku objevily zprávy, že louky v Bílých Karpatech jsou – co se týče cévnatých rostlin – nejbohatším biotopem nejen v Evropě, ale na celém světě. Že by tyto louky představovaly ještě větší přírodní bohatství než proslulé deštné pralesy? Podívejme se na fakta, která vědce k takovému závěru vedla, a zkusme pochopit příčiny mimořádného bohatství našich luk.

Senzační zprávu zveřejnil v červenci 2012 – k příležitosti 100. výročí České botanické společnosti – Prof. RNDr. Milan Chytrý, PhD. z Ústavu botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Odvolal se přitom na vědecký článek, který dokazuje, že největší počet různých druhů rostlin na plochu roste právě na loukách Bílých Karpat. Nutno dodat, že se jedná o plochy středního měřítka – od 0,25 do 50 m². Menší plochy mají pestřejší flóru v písčitých travnatých porostech v Německu, zatímco deštné pralesy ve střední a jižní Americe vyhrávají ve větším měřítku.

Počítání rostlin

Louky v Bílých Karpatech uchvátily botaniky i entomology již více než před sto lety, už tehdy dostaly od nich označení „květnaté“ nebo „orchidejové“. První objektivní měření jejich květnatosti však začal provádět RNDr. Leoš Klimeš, CSc., tehdejší botanik na Botanickém ústavu Akademie věd ČR v Třeboni, až v roce 1989.

Klimeš se zaměřil na národní přírodní rezervaci Čertoryje (k. ú. Kněždub), kde založil několik výzkumných ploch, na nichž zaznamenával všechny druhy rostliny, které tam rostou. Jako první plochy vymezil

čtverce o rozměrech 1,5 x 1,5 m, ale pro snadnější práci je provazem rozdělil na 25 menších čtverců. A pak začala hlavní práce – zapisovat a hlavně určit všechny rostliny. Poznat kvetoucí rostliny pro průměrného botanika není velký problém, také kvetoucí trávy botanik většinou zvládne. Mnohem horší je to však u bylin a zejména trav, které mají jen listy. Dovedete si představit, že musíte rozlišit třeba lipnici od kostřavy? Není proto divu, že práce na jedné ploše běžně trvala celý den! Jednu plochu Klimeš měl dokonce rozdělenou na 900 drobných čtverečků, a zapisování rostlin v ní trvalo několik dní...

Každý rok v červnu se botanici na Čertoryje vrátili, aby počítání rostlin ve stejných plochách zopakovali. Zpočátku se snažili zjistit reakci louky na obnovu kosení, a tak své sledování zaměřili na změny v porostech, které byly zarostlé dřevinami nebo trávou bezkolencem a začaly se pravidelně udržovat. Studie těchto malých kousků luk však posléze vyvolala i další otázky, a proto Klimeš později rozšířil počet ploch pro další účely.

Pestrost

Při monitorování ploch na Čertoryjích se ukázalo, že zdejší louky jsou mimořádně bohaté. V jedné výzkumné ploše se napočítalo běžně přes 70 různých druhů vyšších rostlin. To je značně více než jinde v České republice. Klimeš dokázal, že je to i více než na „vyhlášených“ estonských loukách. Později, když porovnal počty rostlinných druhů v různě velkých plochách, zjistil v jednom případě na ploše 4 x 5 m dokonce neuvěřitelných 109 druhů rostlin. Až loni článek v časopise *Journal of Vegeta-*

tion Science ukázal, že zde zjištěné počty v plochách od 0,25 do 50 m² nejsou překonány nikde jinde na světě.

Možné příčiny

Zprávy o unikátním druhovém bohatství v národní přírodní rezervaci Čertoryje vyvolávají otázku, jak je možné, že právě zde roste tolik rostlin dohromady. Ostatně, něco podobného najdeme i na dalších loukách především v jihozápadní části Bílých Karpat, ale také některé louky na severovýchodě jsou velmi pestré. Na druhé straně řeky Moravy nebo za státní hranicí jsou počty druhů značně nižší.

Dosud se vědci domnívali, že jedním z důvodů je poloha Bílých Karpat ve střední Evropě. Především na otevřených stanovištích, jaké louky představují, se totiž mohou vyskytovat jak rostliny z horských karpatských oblastí, tak i jižní teplomilné druhy. Příznivě na rostliny, zejména na orchideje, působí i obsah vápna v půdě. Jejich druhovou rozmanitost ještě zvyšují solitérní stromy, keře, hráže, sesuvy a mokřady, které bělokarpatské louky zpestřují. Díky tomu své místo zde totiž mohou najít i druhy, které preferují stín a vlhkost.

Kromě toho je jistě klíčová i dlouhodobá péče zdejších lidí, bez které by louky ztratily svůj charakter. Přirozené travní porosty se vyskytují jen tam, kde stromy nemají vhodné podmínky (stepi, vysoké hory). Jinde je přírodní vegetací les. To znamená, že louky musí člověk neustále bránit proti dřevinám nebo i agresivním trávám, ať už pastvou zdomácnělých zvířat a kosením, nebo dřívě i pálením. Pokud tedy někdo přestane luční porost udržovat, rychle se rozšiřují silné trávy (bezkolenc rakosovi-

tý, třtina křovištní, válečka prapořítá), keře (hloh, růže, trnka) a později i stromy, které vytlačují většinu ostatních rostlin.

Neodhaleno

Toto vysvětlení však nebylo podloženo odbornými poznatky. Nyní už víme, že když spočítáme druhy rostlin na větší ploše, například 1 km², výsledný počet druhů v moravských Bílých Karpatech bude srovnatelný s okolními územími. Teplomilné a karpatské rostliny se potkávají i jinde na jižní Moravě nebo západním Slovensku.

Ani podrobná analýza různých parametrů, které určují růst rostlin, tajemství bělokarpatských luk neodhalila. Botaničky K. Merunková a Z. Preislerová porovnály například produkci nadzemní rostlinné hmoty, množství živin v půdě a rostlinách, kyselost půdy i klimatické podmínky různých travních porostů na jižní Moravě a na Slovensku, ale nedokázaly, že by podmínky v Bílých Karpatech byly příznivější než jinde.

Historie luk

S poněkud novým pohledem na tuto věc nedávno přišel kolektiv kolem hlucké ekoložky Mgr. Petry Hájkové, Ph.D., který se zabýval stářím luk. Tři členové tohoto kolektivu již o tom pojednali ve článku „Pomozte objasnit historii našich luk“ v tomto časopise (č. 1/2010, str. 20–21). Hájková a spolupracovníci porovnávali místa a věk známých archeologických nálezů s lokalitami květnatých luk a zjistili, že je mezi nimi častá shoda. Nejjasnějším příkladem jsou Vojsické louky (sousedící s Čertoryjemi), které leží kolem bývalého osídlení zvaného Vojsice, umístěno u potoku Radějovky.

Kromě druhového bohatství luk brali Hájková a spol. v úvahu i jinou záležitost, a to výskyt řady rostlin, které se v Bílých Karpatech vyskytují izolovaně a daleko od svého hlavního rozšíření v Evropě. Jedná se celkem o 16 druhů, např. o všivec statný na Porážkách u Slavkova, česnek hadí u Boršic, hrachor panonský pravý u Strání, kýchavice černou u Suchova, starček dlouholistý moravský na Brumovsku nebo srpici karbincolistou v jihozápadní části pohoří.

Na základě těchto údajů i dalších úvah autoři studie pak došli k závěru, že dnešní květnaté louky již musely existovat v Neolitu (mladší doba kamenná – od 6. do 4. tisíciletí př. n. l.) nebo době bronzové (2. tisíciletí př. n. l.). Mohou dokonce být ještě mnohem starší a pocházet z doby poledové na začátku Holocénu (10.–8. tisíciletí př. n. l.).

Poslední teorii podporuje oněch 16 druhů, které se nikde v širokém okolí nevyskytují. Jak? Na začátku doby poledové v Evropě převažovalo bezlesí, neboť panovalo tak chladné klima, že dřeviny neměly velkou šanci. Mnoho lučních rostlin mělo

dobré podmínky, tudíž bylo hojně a souvisle rozšířeno. Postupně ale – pod vlivem teplejšího a vlhčího podnebí – začala stře-doevropská krajina zarůstat lesem, přičemž světlomilné, luční rostliny byly vytlačeny. Některé z nich však mohly ostrůvkovitě přežít, například na místech příliš suchých nebo mokrych, kde stromy a keře nemohly růst – anebo tam, kde bezlesý stav udržoval člověk.

A to člověk mohl. Oteplení během Holocénu umožnilo totiž přechod lidstva od sběračství a lovectví k pastevectví a zemědělství. Je pravděpodobné, že první zemědělci věděli, jak pastviny a louky bránit proti tlaku dřevin. A tím jsme u souvislosti mezi květnatými loukami a archeologickými nálezy!

Poslední otázky

Teď zbývá už jen vysvětlit, jaká je spojitost mezi věkem luk a jejich květnatostí. Pokud je pravdou, že louky v Bílých Karpatech existují nepřerušeno přes 10 000 let, bylo dost času pro to, aby se sem dostávaly další a další rostliny. Původní chladnomilné asi většinou zmizely, z jihu však nastupovaly teplomilné a kvůli pestré krajině našly svou niku jak suchomilné, tak i vlhkomilné druhy. Vytvářela se tak velká zásobárna rostlinných druhů (tzv. *species pool*).

Vysvětlit je třeba i jednu nejasnost: jak to, že i jinde bylo neolitické osídlení, ale druhově bohaté louky tam chybějí? Doc. Michal Hájek, Ph.D., spoluautor zmíněného článku, poukazuje na několik rozdílů. „Jedním je nadmořská výška. Zatímco neolitické osídlování jinde většinou probíhalo v nízkých nadmořských výškách, v Bílých Karpatech je doloženo až do výšek kolem 400 m.“ Vyšší znamená i vlhčí, a vlhčí podmínky jsou příznivější pro rostliny než suché. Hájek se domnívá, že také díky tomuto se na bělokarpatských loukách mohou udržovat všivec statný nebo kýchavice černá.

Bílé Karpaty se liší od svého okolí i tím, jak se hospodařilo ve středověku a novověku. Hájek uvádí příklady: „V Pomoraví louky dostaly v uplynulých stoletích, na frak' kvůli rozorávání nebo intenzivní pastvě, ale v Bílých Karpatech bylo a je osídlení řídkší, a tím zůstalo hospodaření i ve středověku a novověku extenzivní. Území jako Chříby nebo Rudimovsko zažily od středověku intenzivní zemědělství i zalesňování. Navíc to jsou oblasti na kyselejších pískovcích, kde v minulosti probíhalo okyselení. Naproti tomu bělokarpatské jílovce pravděpodobně měly stále zásaditou až neutrální reakci v průběhu celého Holocénu. Kolega Jan Roleček navštívil na Ukrajině louky podobné druhově bohatým bělokarpatským loukám. Podobně jako v Bílých Karpatech se vyskytovaly blízko archeologických lokalit a zároveň daleko od katastrálně příslušných

obcí. Byly pravidelně a dlouhodobě kosené, na rozdíl od ostatních travníků, které byly pasené“.

Leoš Klimeš zkoumající druhově bohatou louku na Čertoryjích (Foto Ivana Jongepierová)

Závěr

Přes popsanou příznivou a vzácnou kombinaci faktorů by bělokarpatské louky nebyly tak hustě porostlé různými druhy rostlin, kdy nebyly pravidelně udržovány. Jen každoroční kosení a občasné zásahy proti náletu dřevin jsou schopny toto unikátní přírodní a kulturně-historické dědictví chránit nadále.

Jan W. Jongepier

Rozružil latnatý (Foto Jan W. Jongepier)

Pohledy na rozhledny

Rozhledna Polana (Foto Martin Janoška)

Není divu, že naše krásné pohoří přitahuje návštěvníky, a není nic špatného na tom, že jim zpřijemňujeme pobyt a usnadňujeme jejich pohyb po krajině. Mnoho obcí a mikroregionů se věnuje nejen úpravě budov, památek a komunikací, ale i zřizování informačních panelů, cyklostezek, naučných stezek nebo stavění rozhleden.

Je však otázka, nakolik jsou nové prvky pro turisty přínosné. Informační panel u nějaké památky nebo rezervace jim dává užitečné informace, ale neruší zde takový moderní, technický objekt? Nehrozí trochu riziko, že nakonec zabijeme slepici, která snáší zlatá vajíčka?

Rozmach rozhleden

Do roku 2000 byl hřeben Bílých Karpat téměř „čistý“. Horizont už několik desetiletí narušoval jen televizní vysílač na Velké Javořině. Do 70. let minulého století se nacházela rozhledna i na Velkém Lopeníku, jejíž první verze vznikla již před druhou světovou válkou. Během války ji Němci nahradili novou, ale po jejím pozdějším zapálení byla postavena třetí v roce 1946.

První z novodobých rozhleden vznikla v roce 2001 u Tvarožné Lhoty jako součást telekomunikační věže. Stalo se tak po požadavku Správy CHKO Bílé Karpaty, aby se správci všech tří operátorů sítě mobilních telefonů domluvili na jedné vysoké

věži místo tří menších. Jedná se o ocelovou konstrukci přes 50 m vysokou, na okraji lesa, která je díky své výšce dobře vidět z velkých vzdáleností. V přízemí rozhledna Travičná skrývá i výstavu o Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty.

V roce 2005 následovala obnova rozhledny na Velkém Lopeníku, která z druhého nejvyššího kopce Bílých Karpat (911 m) nabízí výhled na českou i slovenskou stranu pohoří. Je to konstrukce z dubového dřeva s kamenným podstavcem vysoká 22 m, postavená v otevřené ploše v lese.

O rok později byla otevřena rozhledna Cyrila Bureše asi 100 m pod kopcem Královec (655 m) u Valašských Klobouk. I tato je celá dřevěná, vysoká 21,5 m a téměř schovaná v lese.

Kritika

V posledních čtyřech letech přibylo na moravské straně Bílých Karpat rozhleden více než jednou tolik, a objevily se i první na Slovensku. Konstrukce, umístění i financování těchto staveb však začalo vyvolat rozporuplné reakce. Jejich hlavním kritikem se stal publicista Martin Janoška, autor řady turistických knih (např. Křížem krázem po moravských horách, 2010), který na server iDNES.cz o nejnovějších bělokarpatských rozhlednách napsal dva články: „Rozhledny, ze kterých se nerozhlednete. Absurdní vyhlídky Bílých Karpat za miliony“ (18. února 2011) a „Vyhlídky pod kopcem i na hnůj. Tak se u nás staví rozhledny z peněz EU“ (13. dubna 2012).

Rozhledny v Bánově a v Suché Lozi - jako věže vejci. (Foto Martin Janoška)

Jak je již zřejmé z titulků, autor v nich ukazuje na pochybný smysl těchto staveb. V prvním článku probírá jednu moravskou a tři slovenské. Janoška konstatuje, že k dvacetimetrové rozhledně Drahy, která na podzim 2009 vznikla hned vedle silnice u Javorníku, nevede žádná stezka. A protože nestojí na vyšším kopci, rozhled je omezený. Věž vznikla v rámci projektu příhraniční spolupráce *Pozrime sa cez hranice z výšky*, financovaného převážně Evropskou unií, stejně jako dvě rozhledny na Slovensku, které vznikly ve stejném roce.

Jedna z nich stojí u obce Turá Lúka a jmenuje se Hrajky, druhá je Pořana nad Brestovcem. Problém s první je podobný jako u věže Drahy: nachází se u silnice, nikoliv na turistické trase, a z výšky 10 m není mnoho vidět. Oproti tomu rozhledna Pořana, poblíž hlavního hřebene Bílých Karpat, poskytuje výhled, jaký by člověk očekával. Je vidět na vrchol Velké Javořiny a Malé Karpaty, ale přes hranice (jak slibuje název projektu) odtud vidět není.

Ani skromnější šestimetrová vyhlídková stavba na kopci Žalostiná (621 m) u Vrbovců, kterou nechala zrealizovat obec Chvojnice v roce 2010, není podle Janošky ideální. Dobrý výhled na moravskou i slovenskou část Bílých Karpat, někdy na Alpy, máte totiž i ze země...

Východní Slovácko

Dalších šest vyhlídkových objektů k rozvoji turistického ruchu bylo v roce 2011 vybudováno v mikroregionu Východní Slovácko, na území každé ze šesti členských obcí. Ve svém druhém článku Janoška kritizuje i tyto rozhledny. Jsou sice dřevěné, ale bohužel jsou vyrobené podle jednohoustru a tedy k nerozeznání. Ale vadí mu i další věci.

Rozhledna U Trojice u stejnojmenné kaple nad Nivnicí nabízí výhled na obec,

ale polovinu výhledu zakrývají vzrostlé stromy. Rozhledna U Křížku pod Studeným vrchem v katastru Suchá Loz stojí zeměpisně na vhodnějším místě, ale sotva převyšuje lesní pás, u kterého stojí. Jako nepochopitelné umístění Janoška považuje rozhlednu Nad Vojanskú u Bystřice pod Lopeníkem: na úpatí kopce mezi humny a okrajem lesa.

Celá pravda

Na obhajobu mikroregionu je však nutno říct, že rozhledny v chráněné krajinné oblasti potřebují souhlas Správy CHKO Bílé Karpaty, se kterou byl řešen jejich tvar a umístění. Jak starosta obce Suchá Loz Václav Bujáček konstatuje, Správa nepřipustí, aby něco netypického trčelo nad obzor. Proto se bystrčická, sucholožská a korytňanská rozhledna nacházejí tam, kde nyní jsou. V případě sucholožské bylo zbytečné umísťovat ji na opačnou stranu, kde je krásný přirozený rozhled ze země – proto tam byl umístěn odpočinkový bod.

Sucholožský starosta ve své reakci za starosty a místostarosty obcí celého Východního Slovácka také poukazuje na to, že rozhledny představují pouze jednu část projektu *Rozvoj cestovního ruchu v mikroregionu Východní Slovácko*. Do projektu patří i 18 odpočinkových bodů, stejně tolik informačních tabulí, 60 směrových ukazatelů a publikace *Deník z našich cest*. Dále je u každé rozhledny ukrytá keška pro turisty, kteří se věnují geocatchingu. Mikroregion také zamítá kritiku Janošky na umístění mimo turistické trasy: i návaznost na ně je v projektu řešena.

Jak dále?

Rozhledny vznikly kvůli rozvoji turistického ruchu, a proto

je oprávněna otázka, jestli tyto rozhledny skutečně splňují svůj cíl. Cituji e-mail starosty V. Bujáčka: „Každý ze starostů Východního Slovácka vám potvrdí, jak se zvýšil zájem o naše rozhledny – sám jsem měl desítky telefonních hovorů od občanů po celé ČR, kteří se o náš projekt zajímali a žádali o zaslání brožurky, mapy aj. Takže počet turistů (...) se mnohonásobně zvýšil, a určitě nikdo z Východního Slovácka nelituje, že jsme vložili do tohoto projektu finance.“ Ostatně původní náklady na projekt (5,4 mil. Kč) byly srazeny na necelých 3,2 mil. Kč.

Jak je to však s připomínkou, že z jednotlivých míst je dobrý výhled i bez rozhleden? Starostové mikroregionu přiznávají, že toto je pravda, ale tvrdí, že kouzlo je v tom, že se na tato místa málokdo bez daného cíle vypraví, tudíž ani neví, že z daných míst takový krásný výhled vůbec je.

Osobně se domnívám, že se na upozornění výhledových míst mohla vybrat jiná cesta. Z hlediska rušení krajinného rázu už bohatě stačil stožár na Travičné a vysílače na Velké Javořině a Královci. Stavění rozhleden kazí výhled na krajinu z opačné strany a odradí ty turisty, kteří vyhledávají čistý obzor.

Jan W. Jongepier

Začalo to ekostatkem

Způsob, jakým se hospodaří na polích, loukách, a v lesích, má velký vliv na přírodu i na krajinný ráz. Proto je velmi důležitá spolupráce ochránců přírody se zemědělci i lesníky. Na konci 80. let minulého století vznikla dokonce myšlenka spojit síly ochránařů a farmářů k realizaci 'ekostatku'. A protože je to již čtvrtstoletí, rozhodli jsme se na toto období zavzpomínat s přímými aktéry a srovnat původní myšlenky se současnou situací.

Jaroslav Okénka a Ivana Jongepierová v roce 1988 (Foto Jan W. Jongepier)

Bylo to v letech 1987 a 1988, kdy Správa CHKO Bílé Karpaty v čele s tehdejšími vedoucími RNDr. Pavlem Kučou usilovala o změnu intenzivního zemědělského hospodaření alespoň v nejcennějších částech na Moravských Kopicích a na Hornácku. Tato snaha vyústila v myšlenku vytvoření tzv. ekostatku, ve kterém by byla produkce přizpůsobena přírodním podmínkám a zájmům ochrany přírody. Hospodaření takového statku by se tím diametrálně lišilo od tehdejších JZD a státních statků, které usilovaly o dosažení co nejvyšších výnosů.

Moravské Kopicice

Tato idea našla úrodnou půdu u ing. Milana Drgáče, tehdy vedoucího závodu Starý Hrozenkov, který vzpomíná: „V těch letech bylo jasné, že se socialistické hospodaření už dlouho neudrží. Proto bylo vedení Státního statku Moravskoslovenského pomězi v Uherském Brodě ochotné zkusit hospodařit jiným způsobem. V té době se totiž ukazovalo, že je nereálné zajistit dostatečnou produkci píce pro velkokapacitní kravín v Bojkovicích tak, že se Moravské Kopicice letecky hnojí tekutým hnojivem DAM (dusičnan amonný) v množství 300 kg dusíku na hektar.

Zajistil se tím sice nárůst hmoty, ale nebyla vhodná technika, kterou by se příkré stráně daly sklídit. Navíc, tyto postřiky poškozovaly střechy, hlavně ty plechové.“

Kromě výrazného ochuzování počtu druhů rostlin na loukách a pastvinách toto hnojivo zatěžovalo ve flyšovém pohoří četná vrstevná prameniště, splavovalo se do dřevinami zarůstajících mezí i pastvin a tento proces urychlovalo.

Krajina

V dialogu se zástupci Správy CHKO se tak postupně začala rodit představa o vytvoření modelového hospodářství pro chráněnou krajinnou oblast z důvodu ochrany krajiny. Již v roce 1988 byla asi desetina výměry pozemků starohrozenkovského statku obhospodařována podle zásad ekologického zemědělství.

Bohužel, přechod na mírnější formy hospodaření bez hnojení nestačily. Jedním ze zásadních dopadů hospodaření velkých zemědělských podniků, které (zřejmě nenávratně) ovlivnily krajinu, byla změna krajinné struktury. Mozaika drobných poliček, luk, pastvin, cest a dalších prvků způsobila vysokou rozmanitost rostlin a živočichů. Jedním z cílů ekostatku bylo, alespoň na malém území, obnovit původní pestrou strukturu krajiny a tím i bohatství rostlin a živočichů.

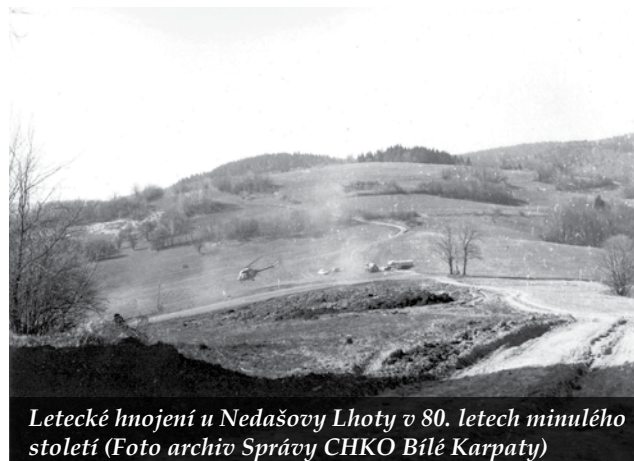
Jaký to byl problém takovéto myšlenky tehdy realizovat, ukazuje příběh jedné skládačky, kterou Správa CHKO připravovala. Na titulní straně byla navržena fotografie jednoho z posledních Vyškovských domů, kolem kterého se ještě klasicky hospodařilo, s pásy poliček a luk i kupami sena. Tento obrázek málem způsobil, že skládačka nebyla vydána, protože cenzorům tehdejšího Okresního národního výboru v Uherském Hradišti vadilo, že není ukázána nová, socialistická tvář Kopicic.

Hornácko

Druhým územím, které bylo pro realizaci ekostatku vybráno, byla oblast Hornácka. Jak vzpomíná Jaroslav Okénka, bývalý agronom hospodářství Nová Lhota Státního statku Veselí nad Moravou a dnešní spolujednatel firmy Kvatro-Ekostatky spol. s r.o., důležitým faktorem byly dobré vztahy se Správou CHKO a uvědomění si nutnosti začít něco dělat pro přírodu. Vybráno bylo hospodářství Nová Lhota, Suchov a Velká nad Veličkou (včetně Javorníka). Na konci 80. let minulého století se na Nové Lhotě z iniciativy tehdejšího vedoucího hospodářství ing. Josefa Franty zkoušely pěstovat oves bezpluchý, žito ozimé na chleba a pohanka bez používání chemikálií.

Byla to tak jedna z prvních farem, která se pěstováním ekologických potravin v České republice začala zabývat, zpočátku pro svaz Naturvita se sídlem v Třebíči. Úroda byla k dalšímu zpracování odvážena do Starého Města pod Sněžníkem (nyní firma Pro-Bio s.r.o.).

Tehdejší pracovníci statku si uvědomili, že v podhorských podmínkách Nové Lhoty nemá chemie smysl a že by to mohlo být vhodné území pro alternativní hospodaření. Později se však ukázalo, že zdejší podmínky nejsou vhodné ani pro takový způsob využívání orné půdy, a celá oblast byla zatravněna. Dnes tak slouží produkci sena a masného dobytka v kvalitě bio.

Letecké hnojení u Nedašovy Lhoty v 80. letech minulého století (Foto archiv Správy CHKO Bílé Karpaty)

K ekologickému zemědělství

V letech 1987–1990 proběhlo několik jednání k nalezení způsobu, jak dosáhnout stanovených cílů. Účastnili se jich zemědělci, ochranáři, nadřízené orgány i další zájemci. Mnozí z nich se pak po roce 1989 významně podíleli na rozvoji ekologického zemědělství v naší republice. Například dnešní náměstek ministra financí ing. Tomáš Zidek, tehdy odpovědný za otázky ochrany krajiny na Ministerstvu životního prostředí, který v roce 1991 založil Nadaci (později Nadační fond) pro ekologické zemědělství FOA a později se stal i náměstkem ministra zemědělství. Celostátně tyto aktivity koordinoval pod hlavičkou tzv. Ekofondu Karel Merhaut, který se pak úspěšně věnoval propagaci ekozemědělství a biopotravin mezi spotřebiteli. Přítomen tehdy byl i ing. Jiří Urban, který stal s ing. Martinem Hutařem u zrodu podobných aktivit v Jeseníkách (také ještě před listopadem 1989).

Konkrétní zkušenosti s přechodem na ekologický způsob hospodaření v Bílých Karpatech a v Jeseníkách umožnily hned po revoluci v roce 1990 založit Svaz ekologických zemědělců Pro-Bio, jehož byli potom Jiří Urban i Milan Drgáč dlouhá léta vedoucími osobnostmi. Jiří Urban následně založil i Bioinstitut v Olomouci a dva roky byl náměstkem ministra zemědělství.

Inciativu ke změně zemědělského hospodaření, se kterou tehdy přišla Správa CHKO, postupně v Bílých Karpatech i v celé ČR následně převzal svaz Pro-Bio, který kromě ekologických stránek zemědělství propaguje i produkci a prodej biopotravin.

Ekologické zemědělství dnes

Po 25 letech je vhodné vyhodnotit, kam se myšlenka ekostatku dostala. Milan Drgáč celou tu dobu o ekologické zemědělství v Bílých Karpatech usiloval

– vytrvale a dá se říct nekompromisně. V roce 1995 založil ve spolupráci s Renatou Vaculíkovou a ostatními aktéry ve Starém Hrozenkově Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic, o.p.s. (původně to byla nadace), kde dodnes pracuje jako poradce pro ekologické zemědělství.

Stále pro něj platí zásada, že chráněná krajinná oblast by měla být ekologicky obhospodářována celá. Zatím se to podařilo zhruba na 2/3 území, což je bezesporu velkým úspěchem. Drgáč však spokojený ještě není: „Ve srovnání s původními představami o malých hospodářstvích, která by měla mít např. vhodnou mechanizaci místo rotaček – které při seči likvidují vše živé, je dnešní stav do určité míry zklamáním. Nevhodné jsou i předepsané termíny zemědělských prací. Nenaplnila se ani původní myšlenka, že hornatá část bude vypásána ovce a kozami nebo highlandským skotem, zatímco v nižších nadmořských výškách měly být dojnice na úrodnějších loukách a pastvinách, a na orné půdě vhodné plodiny, nejen tráva. Tato pestrost by zaručila širší nabídku potravin i zaměstnanost. Bohužel dnes lze z místních

biologických výrobků koupit pouze hostětínský mošt nebo biohovězí maso v řeznictví U Kusáka v Ostrožské Nové Vsi.“

Navíc, dnešní zemědělská politika nepodporuje malé farmy, které se tak postupně vytrácejí. Podle Drgáče je problém i na straně poptávky. „Lidé stále nechtějí vidět, že biopotraviny jsou kvalitnější.“

Podíváme-li se však na situaci zemědělství v Bílých Karpatech s nadhledem a s odstupem celého čtvrtstoletí od vzniku jednoho z prvních ekostatků u nás, musí-

me být spokojeni. Intenzivní konvenční zemědělství z CHKO zcela zmizelo. Impuls, který dal náš region pro vznik ekologického zemědělství v celé České republice, byl zcela zásadní. Nezbyvá než všem protagonistům poděkovat za kus dobře vykonané práce.

**Ivana Jongepierová
Veselí nad Moravou**

*RNDr. Ivana Jongepierová (*1962) je botaničkou Správy CHKO Bílé Karpaty od roku 1986.*

Na vzpomínání se podíleli kromě ing. Milana Drgáče i ing. Jiří Urban, RNDr. Pavel Kuča a RNDr. Vlastimil Kostkan, Ph.D.

Pěstování pohanky (Foto archiv svazu Pro-Bio)

Dřívě na Novollhotsku převažovala intenzivní rostlinná výroba. (Foto archiv firmy Kvatro-Ekostattek)

Statek v Nové Lhotě a jeho okolí v 80. letech minulého století (Foto archiv firmy Kvatro-Ekostattek)

Projekty

Idealistické představy z konce 80. let byly zpracovány do projektového záměru, a tak v březnu roku 1989 Správa CHKO zpracovala *Návrh na model ekologického hospodaření v oblasti Horňácka prostřednictvím účelového statku.*

V roce 1991 vznikl *Návrh projektu alternativního zemědělství státního statku Bojkovice, závod Starý Hrozenkov*, který zpracoval ing. Milan Drgáč a Jitka Vaculíková.

V roce 1994 pak Ekologická dílna Brno, pod vedením ing. Petra Kučery (nyní docent a vedoucí Ústavu plánování krajiny na Mendelově univerzitě v Lednici) zpracovala *Program hospodářské obnovy Moravských Kopanic.* Zde byly formulovány společné cíle regionálního sdružení šesti obcí: „obnovit v regionu takový ekonomický prostor, který bude posilovat a rozvíjet místní zdroje – přírodní, lidské i duchovní.“ Program také navrhl výhledové projekty, mj. malou mlékárnu, malá jatka, prodejnu bioproduktů a doplňkovou nezemědělskou činnost.

Kdy se pije slivovice?
Když je!

O vzniku Muzea lidových pálenic

Muzeum lidových pálenic

Vlčnov č. p. 65

Stálá expozice podomácké výroby destilátů na moravsko-slovenském pomezí. Otevírací doba: duben–říjen, po–pá 9–17 hod. (po předchozím telefonickém objednání), so-ne 13–17 hod.

Podrobnosti na www.slovackemuzeum.cz

Tradiční lidové kultuře je v České republice věnována poměrně velká pozornost. Poněkud stranou zájmu však stála oblast podomácké výroby pálenek ve vesnickém prostředí. Dané téma bylo sice zpracovááno v různé míře řadou autorů v odborné i populárně naučné literatuře, přesto jeho soubornější prezentace veřejnosti dlouho chyběla.

Snad prvním výrazným počinem se stala v roce 1992 výstava Moravského zemského muzea v Brně o historii a současnosti pálení destilátů, kterou její autorka Helena Beránková nazvala „Už máte vypálené?“. Tato výstava byla velmi úspěšná a sklídila vřelý ohlas návštěvníků v téměř dvou desítkách muzeí u nás i v zahraničí. Bohužel, jak už to bývá u většiny putovních expozic, po jejím skončení byly exponáty vráceny svým majitelům a její dílčí prohlídka je možná již jen z převážně písemných, archivních či fotografických materiálů.

Vlčnov

Proto se zrodila v roce 2006 v hlavách dvou pracovníků ze Slováckého muzea v Uherském Hradišti Jiřího Severina a Ivo Frolce myšlenka zřídit specializované muzeum lidových pálenic se stálou expo-

zicí. Od úmyslu po jeho realizaci však vedla dlouhá a poměrně trnitá cesta.

Hledání vhodných prostor pro nové muzeum bylo díky vedení obce Vlčnov docela rychlé a úspěšné. Provedené terénní výzkumy a sběry však ukázaly, že získat ilegální destilační přístroje bude obtížné, a skutečně se tak podařilo jen v ojedinělých případech. Černé pálení bylo a dosud je poměrně častým jevem, ale obavy z tehdejšího trestního postihu logicky bránily majitelům k jakémukoliv zveřejnění a tedy i vystavování jejich mnohdy velmi zajímavých podomácky vyrobených přístrojů.

Shánění exponátů bylo proto nesnadné a autoři museli spolupracovat s policií, úřady a soudy. Důležitou roli přitom sehrál Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, který pomohl rozšířit sbírku o státem zabavené nelegální pálenice či jejich části.

Při hledání vhodných předmětů pro nové muzeum se autoři expozice setkali také s velkou vynalézavostí některých černých páleníčářů. Např. v jisté pálenici ve Strání bylo její chlazení při stavění domu zabudováno do stavby a tak se stalo pro úřady nezabavitelné.

Nakonec byl na základě různých pramenů zpracován scénář a konečně díky finanční dotaci z Evropského fondu regionálního rozvoje vzniklo v jedné z bývalých stodol ve vlčnovském areálu památek lidového stavitelství Muzeum lidových pálenic.

Sbírka

Ke dni slavnostního otevření muzea (15. května 2010) se podařilo získat kolem tří desítek kompletních destilačních přístrojů a jejich částí, velké množství dalších potřeb souvisejících s pálením, nádob, vinět a dokumentů. Doprovodné texty, ale i hudební i ob-

razové snímky zde dokreslují minulost i současnost podomácké výroby ovocných pálenek a jiných destilátů, které byly již středověkými lékaři považovány za cenný léčebný prostředek.

Tímto však rozvoj expozice zdaleka nekončí, protože sbírka je dále rozšiřována a modifikována. Mezi nejmenší destilační zařízení patří replika stolní pálenice podle nákresu z Rakouska, mezi nejstarší pak bedněný chladič k pálenici. Muzeum vlastní i pálenici z Norska. Další raritou je pálenice vyrobená z elektrické pračky.

Expozice obdržela dvě ocenění, obě za rok 2010: Cenu Gloria musaealis (vyhlášenou Ministerstvem kultury a Asociací muzeí a galerií ČR) v kategorii Muzejní počín roku a Cenu České národopisné společnosti v kategorii Expozice, výstava.

Ivo Frolec
Uherské Hradiště

*PhDr. Ivo Frolec (*1961), etnograf, je ředitel Slováckého muzea v Uherském Hradišti od roku 1991. Specializuje se na tradiční rukodělnou výrobu a je autorem publikace Kovářství (Grada, 2003).*

Foto archivu Slováckého muzea

Sedm tváří ovocnářství

R. Lokoč,
P. Škarková,
P. Chroust
(eds.) – MAS
Nízký Jeseník,
Bruntál, 2012

Po úspěšné knize Ovoce Bílých Karpat z roku 2006 vyšla na jaře letošního roku nová publikace týkající se ovocnářství, tentokrát nejen v Bílých Karpatech. Na vzniku nové knihy se podílel početný kolektiv autorů. Vyšla v brožované vazbě na 136 číslovaných stranách jako celobarevná publikace s bohatým fotografickým doprovodem.

Knihy je jedním z výstupů projektu Moravské a Slezské ovocné stezky, jehož se účastnily místní akční skupiny (MAS) ze sedmi oblastí Moravy a Slezska. Z Bílých Karpat to jsou MAS Bojkovska a MAS Hornácko a Ostrožsko. Jiným důležitým výstupem projektu jsou internetové stránky www.ovocne-stezky.cz, kde lze kromě

mnoha informací s ovocnářskou tematikou najít ke stažení také samotnou knihu.

Sedmička v názvu tedy odkazuje na sedm zapojených regionů – sedm příkladů plodného soužití člověka s ovocnými stromy. Význam a dosah knihy se ale rozhodně neomezují na uvedené regiony. I když prezentované ovocnářské náměty a zkušenosti pocházejí z poměrně nevelké části našeho státu, mohou být inspirací, poučením i zdrojem praktických informací pro jakékoli další zájemce o ovocné stromy, jejich plody či různé výrobky z nich.

Základní informace o zastoupených regionech jsou psány z hlediska pěstování ovocných stromů, což je pohled v mnohém obohacující a nový. Je například až zarážející, jak plastickou představu dokáže povídání o historii ovocnářství navodit o takové dramatické události, jakou bylo poválečné vysídlení sudetských Němců.

Těžiště knihy ovšem spočívá v popisu konkrétních ovocných sadů, stromořadí či solitérů z jednotlivých oblastí, ve výčtech

dosud zde zjištěných starých a krajových odrůd, stručných popisech nejvýznamnějších z nich, i různých radách a tipech, například jaké ovocné odrůdy a druhy používat v chladnějších oblastech nebo jak uvařit některý z nápaditých tradičních ovocných pokrmů.

Hlavní přínos spatřuji v představení místních občanských aktivit spojených s výsadbami ovocných stromů, péči o ně a nejrůznějším zpracováním ovoce. Samotnou zmínku pak zasluhují četné fotografie, barvitě ilustrující dílčí témata a především všude mezi řádky probleskující význam ovocných stromů pro tradiční venkovskou krajinu. Také díky této obrazové stránce publikace je možno sedmero významů ovocných stromů zmíněných v jejím úvodu – strom jako dárce plodů, místo života, studnice pestrosti, součást historie, spoluvůrce krajiny, nositel symboliky a inspirace umělců – objevovat v celé knize.

Karel Fajmon

Žitkovské bohyně

Kateřina
Tučková. 455
stran. Vydal
Host, 2012.

Žitkovské Bohyně. Knižka, která v loňském roce rozbouřila stojeté vlny naší literární scény. Na jedné straně

ohromný čtenářský ohlas a cena Josefa Škvoreckého, na druhé straně rozhořčení obyvatelé Moravských Kopanic a otevřený dopis vnučky jedné z hlavních postav autorce románu.

První, co mě napadlo hned, jak jsem knížku zavřela, bylo: „Kde končí fikce a začíná realita?“ A po mnoha dnech přemýšlení, hledání, druhého čtení, myslím, že je to zásadní otázka celé knihy. Kde končí realita a začíná fikce?

Román Kateřiny Tučkové je bezpochyby skvělým literárním dílem. Čtenáře vtáhne do děje, aby jej nepustil až do konce. Ale kromě čtivého a dobře postaveného příběhu Dory, pátrající po svých kořenech mezi žitkovskými bohyněmi i v řadě archivů, nabízí – právě pro svou autentičnost a blízkost k realitě – ještě více.

Je otevřenou obžalobou zruďného režimu a nástrojů, které komunisté do-

kázali bez skrupulí použít jak k ovládnutí svých poskoků, tak k likvidaci těch, jenž jim nebyli po chuti. Nabízí pohled do hlubší historie těm, kdo se o ni zajímají, ať už barvitým vykreslením postavy faráře Hofera, překvapivým důvodem zájmu nacistů o bohyně a jejich schopnosti nebo líčením čarodějnických procesů.

Příběh Dory je zasazen do reálného historického rámce i do reálné krajiny a prolíná se s životem skutečných lidí. Autorka si tak vzala do svého pera osudy lidí, kteří o tento způsob publicity nejspíš příliš nestáli. Nedovedu si jinak vysvětlit rozhořčenou reakci Lydie Gabrhelové, vnučky bohyně Irmý, která ve svém dopise Slováckým novinám píše, že Tučková „zdegradovala žitkovské bohyně na donašečky, kolaborantky a lidi bez charakteru“. Toto obvinění má do pravdy daleko, stejně jako fakt, že Moravské Kopanice nejsou a nebyly „rejdíště čarodějnic, gestapáků a estébáků“.

Přesto se domnívám, že vnučka posledního žitkovské bohyně má na své rozhořčení právo. A to navzdory tomu, že její babička i některé další bohyně jsou v knize vykreslené jako ženy se silným charakterem a pevnými morálními postoji, a obyvatelé Kopanic jako upřímní a poctiví lidé, byť někdy svérázní.

Kámen úrazu nacházím právě v tom, že kniha Žitkovské bohyně příliš nejistě

balancuje na hraně reality a fikce. Nebo – jak to mnohem jednodušeji zformulovala Lydie Gabrhelová, že autorka: „vydává tyto své výmysly za pravdu a sebe za ‚znalkyni‘ Kopanic.“

Sama autorka píše, že si žitkovských bohyní nesmírně váží a svou knihou jim chtěla vystavět jakýsi pomník. To je ale spíš úkol pro literaturu faktu – a vzhledem k ohromnému rozsahu materiálů, které autorka prostudovala a zpracovala – kniha Žitkovské bohyně v tomto směru literaturu faktu připomíná.

Takže zatímco v rovině faktografické zaznívají skutečná jména, skutečné místní názvy a vystupují reálné historické postavy, v rovině citů, emocí, fantazie a duše se odehrává něco, co je jak Kopanicím, tak bohyní Irmě i ostatním ženám ze Žitkovské zcela cizí. Naposledy se vrátím k Lýdii Gabrhelové, když mezi řádky jejího dopisu čtu prostý vzkaz: „Nelíbí se mi, že o mé babičce a lidech ze Žitkovské píšete tímto způsobem.“ Lépe bych to zformulovat nedovedla, a tak u tohoto konstatování zůstanu.

Kateřina Tučková, navzdory svému talentu a pili, na Žitkovské zůstala sedět na dvou židlích, a to dost dobře nejde. Realitu a fikci je lepší držet do sebe poněkud dál. Jinak totiž vzniká dojem, že si autorka zahrává nejen se čtenářem (ten by to ostatně unesl, často je na takové hry zvyklý nebo je přímo vyhledává), ale hlavně s životy skutečných lidí.

Jana Hajduchová

Vážení čtenáři,

držíte v rukou první číslo 18. ročníku našeho časopisu.

Předplatné v České republice zůstává stejné i na rok 2013 v částce 60,- Kč včetně DPH 15%.

Předplatné můžete uhradit vydavateli ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY na číslo účtu 1442785399/0800, variabilní symbol: 1111, do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Čtenáři na Slovensku mohou předplatné ve výši 5,- EUR na rok 2013 uhradit složenkou na adresu: Centrum environmentálních aktivit - CEA, Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín. Do zprávy pro příjemce uveďte „časopis BBK“.

Letos vyjdou opět dvě čísla, a to díky poskytnutým příspěvkům ze státního rozpočtu a od obcí a předplatitelů. Děkujeme následujícím organizacím a osobám za projevenou přízeň:

Mecenáši časopisu Bílé – Biele Karpaty 1 000 Kč a více:

Obec Kuželov, Obec Velká nad Veličkou.

Podporovatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 500–999 Kč:

Jiří Gajda (Strážnice), Hana Šimková (Praha).

Příspěvatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 200–499 Kč:

Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Zdeněk Benda (Uherský Brod), Jitka Múčková (Strážnice), Josef Navrátilík (Nová Lhota), Jarmila Říhová (Brno), Jiří Suchý (Bystřice pod Lopeníkem), Milan Šašinka (Brno), Jiří Tyl (Kyjov), Karla Vincencová (Brumov-Bylnice), Marie Žáková (Kunovice).

Redakce

Etnobotanický výzkum léčivých a volně rostoucích jedlých rostlin

Prosíme pamětníky, zainteresované osoby, bylináře, o účast v naší studii nebo o doporučení znalých osob. Naším cílem je zachytit poslední zbytky tradičních vědomostí týkajících se využívání volně rostoucích rostlin na území Bílých Karpat.

Vhodný je každý člověk, který je ochoten se zúčastnit a stále sbírá, či si pamatuje tradiční užití zmíněných rostlin. Zajímá nás přírodní léčba bylinami, jakákoliv konzumace volně rostoucích listové zeleniny, kořenů, semen, ovocných plodů atd.

Výzkum probíhá formou rozhovoru o používaných rostlinách, po domluvě za vámi můžeme přijet. Děkujeme a prosíme, pomozte nám zachytit dnes bohužel málo předávané, upadající znalosti, získané generacemi obyvatel Bílých Karpat.

Telefon: 721 386 315, email: lukas-pawera@seznam.cz.

**Lukáš Pawera
Praha**

*Titulní a zadní strana:
Hornácké kosení v Malé Vrbce
foto František Gajovský*

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Projekt byl podpořen Státním fondem životního prostředí ČR

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody BÍLÉ KARPATY (Veselí nad Moravou), Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. (Veselí nad Moravou) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty a Krajským střediskem Zlín (Luhačovice).

Kontaktní adresy:

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz
Jitka Říhová

Správa CHKO Biele Karpaty
Trenčianska 31
914 41 Nemšová
+421 32 659 8387
e-mail: katarina.rajcova@sopsr.sk
Katarína Rajcová

Redakce: Pavel Bezděčka, Karel Fajmon, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Jozef Májský, Marie Petřů, Katarína Rajcová, Jitka Říhová, Petr Slinták, Dagmar Uhýrková

Grafika a sazba: Jana Hajduchová

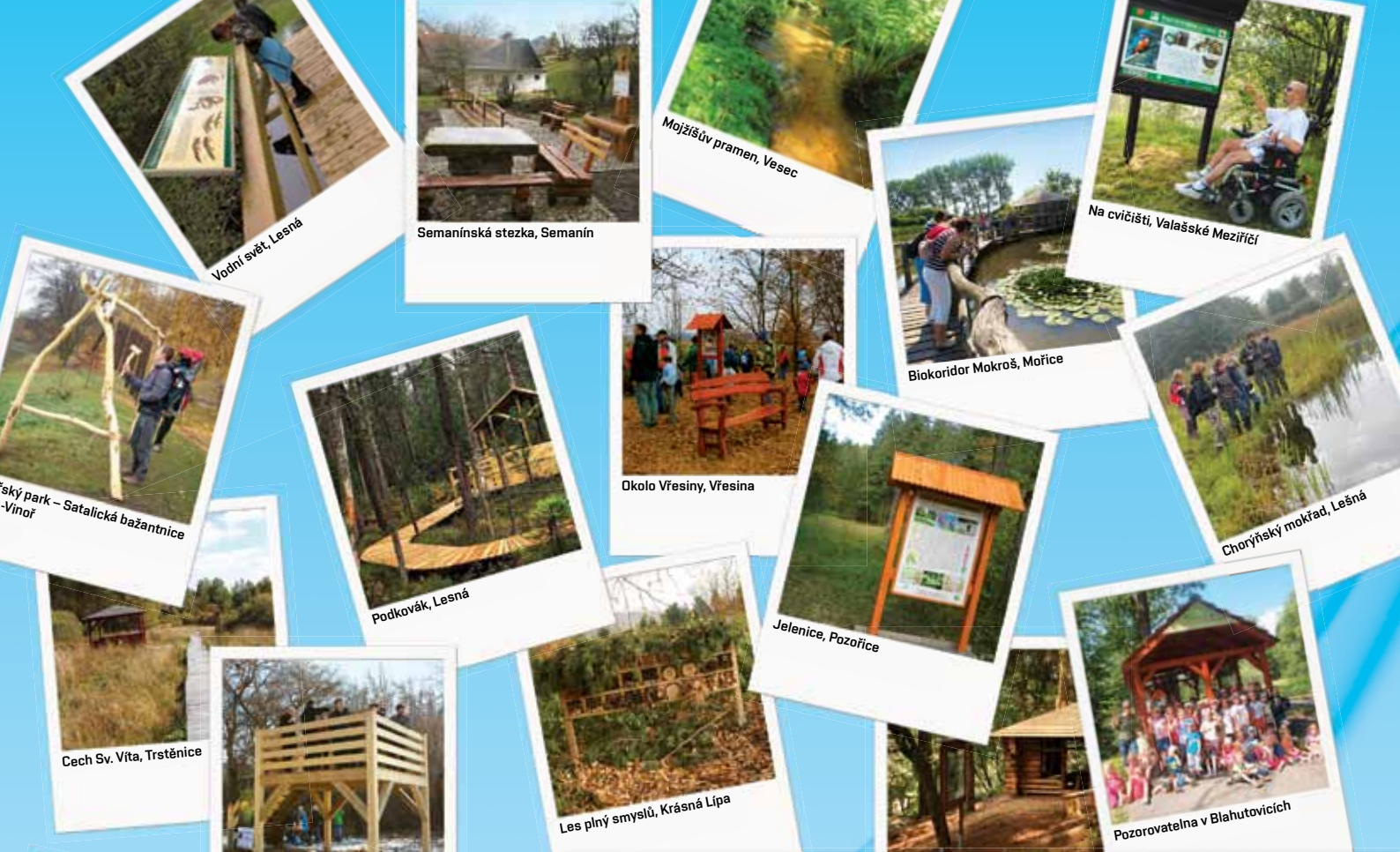
1. číslo ročníku 2013 vychází v květnu 2013.

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník XVIII, číslo 1, náklad 2300 ks, cena 30 Kč, 1 EUR

Tištěno na papíře s certifikátem FSC.

Tisk: Boma Print spo. s r. o., Kyjov

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Blíž přírodě

Pojďte s námi na výlet! Otevřeli jsme pro vás již 50. lokalitu.

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě otevřeli již 50. unikátní přírodní lokalitu: Housle v Praze-Lysolajích. Přesvědčte se na www.blizpriode.cz, nebo vyrazte rovnou do přírody!

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 30 Kč / 1€